

УДК 340.12

Кузь М. М., здобувач кафедри теорії та історії держави і права ЛьвДУВС

Філософсько-правове дослідження інтенціонального виміру правового буття

У статті здійснено філософсько-правове дослідження інтенціонального виміру правового буття. З'ясовано, що свідомість орієнтована на постійний та безперервний зв'язок із предметом, і, частково, із зовнішнім світом, що у феноменології позначається інтенціональністю. Сам акт сприйняття предмета здійснюється за посередництвом утримання предмета (феномена), над яким мислення здійснює низку операцій і який характеризує те, що входить у свідомість. Ось чому інтенціональність — це і є та форма перетворення феномена (предмета), зовнішнього чи неопрацьованого (невідрефлексованого по відношенню до свідомості) світу, який у акті мислення перетворюється у «внутрішню» структуру свідомості.

Ключові слова: філософія права, інтенція, інтенціональний, право, правове буття.

Проведение философско-правовое исследование интенционального измерения правового бытия. Выяснено, что сознание ориентировано на постоянную и непрерывную связь с предметом, и, частично, с внешним миром, в феноменологии называется интенциональностью. Сам акт восприятия предмета осуществляется посредством содержания предмета (феномена), над которым мышления осуществляет ряд операций и который характеризует то, что входит в сознание. Вот почему интенциональность — это и есть та форма преобразования феномена (предмета), внешнего или необработанного (неотрефлексованого по отношению к сознанию) мира, который в акте мышления превращается во «внутреннюю» структуру сознания.

Ключевые слова: философия права, интенция, интенциональный, право, правовое бытие.

Carrying out the philosophical and legal research intentional measure of legal existence. It was found that the mind is focused on constant and continuous communication with the subject, and, in part, to the outside world in the phenomenology called intentionality. The very act of perception of an object is performed by the content object (phenomenon) over which the mind performs a number of operations that characterizes that part of the mind. That's why intentionality - this is the form of the transformation of the phenomenon (the subject), external or untreated (not reflective in relation to consciousness) of the world, which is the act of thinking is transformed into "internal" structure of consciousness.

Keywords: philosophy of law, intention, intentional, law, legal existence.

Постановка проблеми. Актуальність тематики означеної у статті виражається кризь призму необхідності модернізування правового впливу на сучасний вимір суспільних відносин, що обумовлюють радикальні зміни у соціокультурній сфері загалом. Нині особливо активізується увага науковців до правового життя суспільства, зокрема й українського, що пов'язана з важливістю правового регулювання державно-правової сфери. Здебільшого це стосується непростих процесів становлення правової держави та формування громадянського суспільства. В цьому контексті право повинне протидіяти беззаконню збоку політики та владних структур, тобто — нормами і приписами зупиняти наявне свавілля у суспільстві. Хоча, насправді ж, чимало в таких умовах залежить безпосередньо від рівня правосвідомості та способу трактування права, а, тому, опорною точкою дослідження правового життя має бути глибинне розуміння права, його можливостей і сили. Зрештою життя, не залежно від його форм не може містити лише конструктивні начала, адже вміщує усі можливі прояви. Звідси й правове життя містить, так би мовити, два протилежних напрями: а) організація суспільних відносин; б) їх дезорганізація. Таким чином у правовому житті простежується як гармонія його

елементів, так і дисгармонія. Це, опираючись на численні дослідження цієї проблематики українських і зарубіжних науковців, дає змогу стверджувати, що правове життя характеризує рівень наявної правової реальності, відношення до права тощо. Хоча й слід брати до уваги міждисциплінарний характер правового життя, його зв'язок економічним, політичним, релігійним життям суспільства та ін.

Стан дослідження. Лише окремі дослідники, які вивчають право та правову реальність, раніше привертати увагу до інтенціонального виміру правового буття, який доволі актуалізується в умовах становлення держави та формування громадянського суспільства в Україні. Серед цих учених – А. Бегіашвілі, В. Буряк, М. Гайдеггер, Е. Гусерль, С. Максимов, В. Окороков, С. Сливка. Однак сучасний стан правознавства диктує нові підходи до вивчення права, відтак на часі видається проведення задекларованого у темі нашої статті філософсько-правового дослідження інтенціонального виміру правового буття.

Виклад основних положень. Проблема правового буття більш, ніж масштабна. Вона охоплює поняття правової реальності, або ж правової дійсності, а ці категорії за своєю суттю є такими, що вміщують весь вимір елементів природного та позитивного права, правову сучасність та правові традиції, що на них ґрунтуються, правову науку та практику. Поняття правового буття, або правової онтології є інструментальним терміном філософії права та становить собою її самостійну категорію. Правова онтологія вивчає суще, тобто, те що є праві і торкається власне права, людини, суспільства, цінностей, всесвіту тощо. Окрім цього правова онтологія постійно намагається з'ясувати зміст та співвідношення понять природного і позитивного права. Правова онтологія як філософсько-правовий напрямок інструментальними термінами обирає правову реальність (дійсність), буття та небуття. Спробуємо проаналізувати зміст цих основних категорій.

Найпоширенішою в юридичній літературі є думка, що правова реальність – категорія права, покликана відобразити всю суть зі світу правових явищ та процесів, у фіксованому вигляді в межах визначеної історико-територіальної площини. Правова дійсність становить собою фактичне буття правового універсуму, наявну реальність всіх правових явищ та процесів, що існують в просторово-часовому континуумі, причому як матеріального (власне онтологічного), так і ідеального (деонтологічного) зразка [8, с. 498].

На думку С. І. Максимова зміст правової реальності, як інструментального наукового терміну виявляється через призму людської свідомості, в тому числі і правосвідомості та відображення у ній правової категорії. свідомого віддзеркалення у ній картини права. При цьому, правову реальність варто розглядати не тільки як пасивне сприяння права, але й як активну сферу правового життя [4, с. 79].

На нашу думку правова реальність – це особливий світ взаємодії людини та правового світу, що окреслює весь спектр активності одного й іншого суб'єктів, в межах якого розвиваються будь-які відносини, що характеризуються значущістю та здатні спричиняти наслідки.

Що стосується поняття буття, то воно мало місце ще у античній філософській доктрині. На думку Парменіда буття – це те, що існує. Воно безперевне, існує однорідно та бездоганно, є абсолютно нерухомим [2, с. 46].

Ми розглядаємо буття як сутність, ядро, засадничі форми будь-якого явища і процесу, з огляду на що онтологію вважаємо такою, яку можна застосувати в межах будь-яких досліджень і за її допомогою (використовуючи онтологічний метод) отримати вирішення багатьох задач.

На думку С. С. Сливки буття властиве всьому існуючому та володіє такими

основними ознаками: відокремленість від усього живого; існування поряд із іншими відокремленими, незалежними суб'єктами; існування у взаємозв'язках із іншими незалежними суб'єктами; існування у єдності із людиною, соціумом, цінностями; всесвітом нерухомим [6, с. 134].

Якщо говорити про інтенціональний аспект у філософії, то тут важливо з'ясувати сутність, яка своїм корінням сягає учень Р. Декарта. Саме йому, а вже потім Г. Гегелю, Е. Гусерлю та М. Гайдегеру слід завдячувати появою феноменології як філософської категорії та виникнення в її межах терміну інтенціональність.

Чи не найпотужніший розробник феноменологічних вчень Е. Гусерль вживає у інтенціональному аспекті не лише переживання типу «я думаю», а й більш ширший контекст розуміння «я сприймаю», «я згадую», «я фантазую», «я міркую» бажаю, відчуваю тощо, який передбачає те, що воно є розумінням чого-небудь. Усі переживання, які мають загальну властивість Е. Гусерль пропонує називати інтенціональними переживаннями. Оскільки вони постають усвідомлення чого-небудь, тому і ми говоримо, що вони інтенціонально співвіднесені з тим об'єктом, усвідомлення якого вони є [3, с. 135]. При цьому варто пам'ятати, що тут мається на вазі не утвердження зв'язку психічної події – а переживання з предметом. Тут мова йде лише про те, що з апіорною необхідністю лежить сама суть переживання; що кожне переживання є усвідомленням чого-небудь і що воно спрямоване на це щось. Оскільки спрямованість на щось лежить в самій сутності свідомості, зрозуміло, що цю особливість нашої свідомості ми можемо охопити за допомогою нашої здатності спостереження сутності. Те, що переживання є результатом спрямованості чого-небудь, наприклад, що фікція є сприйняттям даного дійсного предмета, судження є судженням про відповідний стан справ, все це належить до чистої сутності, яку ми в якості чистої ідеї хапаємо за допомогою ідеації [3, с. 138].

Необхідно брати до уваги те, що дослідження сутності свідомості здійснюється з певною метою: потрібно з'ясувати який вплив може здійснити на свідомість процедура «виключення» світу, затиснення його у лапки. Оскільки сутністю свідомості постає інтенціональна спрямованість і оскільки ця інтенціональність зовсім не означає наявності реального зв'язку переживань з предметом, а тільки спрямованості переживань на що-небудь, то зрозуміло, що затиснення предметів у лапки, утримання від суджень про їх реальність не сколихне сутності свідомості [1, с. 35].

І все ж слід детальніше зупинитися саме на гусерлівських дослідженнях у сфері філософського, а саме феноменологічного виміру інтенціональності. У його провідній праці «Досвід та судження», а саме у главі «Дослідження з генеалогії людини». Вчений зосереджується над тим яким чином свідомість побутує у часі, в якому постійно протікають її ж власні витвори. Таким чином проблематика генетична вимальовується як проблематика конститутивна. Конституювання як процес повсякчас має місце реалізації у інтенціях, тому тема інтенційності як такої і виокреслюється центральною у феноменології. Іntenція ту посає як спрямованість, тоді як у психологічній парадигмі вчень – як спонукка та намір.

Спроба певним чином дефініційовувати, розвивати та проблематизувати категорію інтенціональності започатковує Е. Гусерль, а в подальшому підхоплює М. Хайдегер у його «Основних проблемах феноменології». Натомість Г. Шміц як філософ-феноменолог навпаки прагнув усунути концепт «інтенція» зі свого вчення, мотивуючи це недоцільністю та пропонуючи введення у наукових обіг понять «клімат, атмосфера», «синергетичне сприйняття» [5, с. 65].

Проте, на нашу думку, від інтенціональності не можливо та не варто позбавитися

у феноменологічних пошуках, оскільки вона постає одним із базових елементів, бо допомагає тримати зв'язок між свідомістю людини та зовнішнім світом за допомогою спрямованості першої, що виражається у інтенціональних актах, наповнених конкретним змістом. Інтенціональність як певна модель розвивається у феноменології в контексті трьох основних напрямів-етапів. Це відбувається в межах до предикативного досвіду людини; внутрішнього і зовнішнього його горизонтів; та вільної варіації у фантазії. Інтенціональна сутність в межах першого із напрямків виявляється у онтології мови та чистих суджень. Інтенція тут опирається на певне споглядання самостійних та незалежних предметів. Первинними судженнями тут постають індивідуальні сенси, і судження такі постають як інтенціональна спрямованість суджень пізнавальних.

У другому із напрямків-етапів розвитку феноменології Е. Гусерля вчений акцентує на зовнішньому досвіді, після того як мова та чисті судження відіграли свою роль. Має місце момент інтенціональної предметності, тобто, коли у свідомості попередньо не осягнуті концепти утворюють нову потенційну даність. Оскільки будь-яке сприйняття має свій горизонт «до» і «після», то тут мають нагоду виявитися інтенції горизонту, вказуючи як на раніше сприйняте, фіксоване у спогадах, так і на перспективне перетворення світу [3, с. 135]. Відтак на загальне співвідношення внутрішнього та зовнішнього досвідів у контексті інтенціональності дозволяють вирішити питання, пов'язані із переходом поодиноких чуттєвих аспектів у предметний світ, а, також, питання самоідентичності предметностей досвіду.

Третій із напрямків-етапів в контексті питання про інтенціональність вказує, що загальні поняття не випереджують досвід, але й не впливають із нього. Всі ми, внаслідок потреб, спонук, намірів та цілісного спрямування нашої поведінки створюємо довільні варіанти поведінки, які в подальшому виявляють себе у довільному акти переживання [3, с. 341].

В подальшому проблематику інтенціонального у феноменологічній філософії розвиває М. Гайдеггер. Співвідніши свої напрацьовані уявлення із уявленнями Е. Гусерля вчений сформулював тезу про те, уся позагусерлівська точність та «надмірна турбота про достовірність» руйнують досягнення феноменології у трьох основних аспектах: в аспекті самої інтенціональності; в аспекті трактування очевидностей; в аспекті визначення феноменологічного дослідження як очевидного. Відтак, філософ переконаний, що категоріальне спостереження, тобто спостереження очевидностей та інтенціональність – величне відкриття Е. Гусерля, оскільки воно відкриває шлях для радикального переосмислення сутності самого буття [7, с. 65].

Вдаючись до вузько предметного аналізу власне інтенціональності, слід заглибитись у зміст кореневої категорії «інтенція». Питання дещо ускладнюється міждисциплінарністю даного терміну. З одного боку він є інструментальним для філософії, з іншого – його не менш часто використовує психологічна наука. Філософський вимір інтенцій не настільки простий, наскільки може вихатись на перший погляд. Коли ми розглядаємо буття суцього, в якому інтенціональність знаходить свою основу мало б бути розтлумачено її властивості та сутність. Проте, якщо Е. Гусерль, відповідно до тверджень М. Гайдеггера буттєву основу інтенціональності залишив не розкритою, то сам М. Гайдеггер не до кінця розкрив і саму інтенціональність. Парадокс полягає ще й тому, що кожен із них бажав, що його очевидна інтуїція не потребує корекції і, відповідно, щоб він не писав, спираючись на таку очевидність, робота буде однозначно вірною. Ось чому критикуючи Е. Гусерля за перебільшення ролі чистої свідомості М. Гайдеггер залишив йому місце тільки у поправках до буття. Саме ж буття світу

володіє здатністю до показування себе самого, в той час як буття життя визначається основною властивістю, що дозволяє виявити буття світу [5, с. 125].

Отож, М. Гайдеггеру вдалося зробити те, що свого часу було упущене Е. Гусерлем. Він виявив, що буття практично видворялось Е. Гусерлем із обігу. Відтак, свідомість передусім позбавляє чи не найважливішого способу існування сутностей: вони у Гусерля ніби підвішені у безґрунтовному просторі. В свою чергу М. Гайдеггер якраз і намагався при співставленні ввести у феноменологічну релятивність свідомості в русло історичності і герменевтично її оформити, звернув увагу, що буття у світі виявляється у Е. Гусерля лише як проблема інтенціонального горизонту трансцендентної свідомості.

Отож, М. Гайдеггеру вдалося виявити проблему відстороненості буття, що не могло адекватно вписуватися у структуру свідомості, а точніше, воно ставало вторинним при аналізі свідомості у чистому вигляді. Один і той самий предмет може бути споглядальним, згадуваним, етично чи естетично оцінюваним, і кожного разу буде поставати по різному, оскільки буття предмету залежить від акту, що його визначає. Проте не існує безпредметного усвідомлення самого себе.

Одним полюсом феноменології виявляється акт переживання (сприйняття, оцінювання, любові, чи ненависті тощо), другим – той предмет, на якого є спрямованим акт. Свідомість орієнтована так, що вона знаходиться у постійному та безперервному зв'язку із предметом, і частково із зовнішнім світом, що у феноменології йменується інтенціональністю. Сам акт сприйняття предмета здійснюється за посередництвом утримання предмета (феномена), над яким мислення здійснює низку операцій і який характеризує те, що входить у свідомість. Ось чому інтенціональність – це і є та форма перетворення феномена (предмета) або ж зовнішнього чи неопрацьованого (невідрефлексованого по відношенню до свідомості) світу, який у акті мислення перетворюється у «внутрішню» структуру свідомості.

Таким чином світ свідомості «заселений сутностями та ідеями», а зовнішній світ – предметами. Взаємозв'язок внутрішнього (мисленнєвого) та зовнішнього (предметного) світів і є інтенціональністю. Свого часу Е. Гусерль вдавався до пошуку світу свідомості та світу речей використовуючи фундаментальну властивість буття думки, що її Ф. Brentano назвав інтенціональністю. Система редукцій тут ділить природний світ, що даний у властивій установці та світ чистої свідомості. Інтенціональний світ постає тут як розширений варіант трансценденталізму, в якому між трансцендентним апріорним і реальним (річчю в собі) світами немає нездоланої прірви. Вона заповнена феноменологією. З'єднавши ці світи Е. Гусерль не відійшов від трансцендентності, а залишив її на інтенціональність.

Висновок. Не слід забувати, що поняття інтенції та інтенціонального безпосередньо пов'язані із феноменом свідомості особи. Ось тут і виявляється міждисциплінарне спрямування даної проблеми та формується зв'язок між філософським розумінням інтенції як виду спрямованості, та психологічним – як мотиву, що пронизує свідомість людини. Про розробку теорії інтенцій, інтенціонального та інтенціональності немало сказано у другому розділі нашого дослідження, проте виокремити і основні наукові та енциклопедичні тлумачення даного терміну. Ми схильні розуміти інтенцію як сукупність внутрішньо детермінованих, базованих на основі потреби спонук та намірів (першого та другого рівнів-елементів), що є проміжною ланкою між потребою та вчинком (сукупністю вчинків, тобто поведінкою) людини. Інтенціональність як таку ми схильні розглядати як стійку спрямованість людини, що базується на основі цих спонук та намірів.

Відтак нами була здійснена спроба промоніторити стан речей у сфері ретроспективи знань про буття права, правову реальність та їх інтенціональний вимір.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бегиашвили А. Ф. Проблема начала познания у Б. Рассела и Э. Гуссерля / А. Ф. Бегиашвили. – Тбилиси, 1969. – 122 с.
2. Буряк В. В. Античная философия: Учебник / В. В. Буряк. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2009. – 256 с.
3. Гусерль Е. Досвіди і судження: дослідження генеалогії логіки / Е. Гусерль. – К.: ППС-2002. – 356 с.
4. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: Монография / С. И. Максимов. – Х.: Право, 2002. – 328 с.
5. Окорочков В. Б. Релятивистская реконструкция феноменологических топологий мышления Э. Гуссерля и М. Хайдеггера / В. Б. Окорочков. – Днепропетровск: РВВ ДНУ, 2003. – 172 с.
6. Сливка С. С. Філософія права: Навчальний посібник / С. С. Сливка. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 270 с.
7. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. – М.: Норма, 1999. – 234 с.
8. Элементарные начала общей теории права. Энциклопедический словарь. – М.: Наука, 2003. – 752 с.

УДК 340.12

Палій М. Б., здобувач кафедри теорії та історії держави і права ЛьвДУВС

Мотиваційно-ціннісне регулювання правоохоронної діяльності

Розкрито філософсько-правові засади дослідження мотиваційно-ціннісного регулювання правоохоронної діяльності. Розглянуто аксіологічний зміст діяльності, зважаючи на те, що для майбутніх працівників правозахисної та правоохоронної діяльності важливе значення мають цінності, що характеризують ставлення майбутнього працівника до своєї роботи, а саме: патріотизм, власна гідність та честь, відданість Батьківщині, мужність, хоробрість та відвага.

Ключові слова: мотивація, цінність, аксіологія, правоохоронець, правоохоронна діяльність.

Раскрыты философско-правовые основы исследования мотивационно-ценностного регулирования правоохранительной деятельности. Рассмотрено аксиологическое содержание деятельности, беря во внимание то, что для будущих работников правозащитной и правоохранительной деятельности важную роль играют ценности, характеризующие отношение будущего работника к своей работе, а именно: патриотизм, собственное достоинство и честь, преданность Родине, мужество, храбрость и отвага.

Ключевые слова: мотивация, ценность, аксиология, правоохранитель, правоохранительная деятельность.

Disclosed the philosophical and legal bases of research motivational-value control of law enforcement. Considered axiological content of the activity, taking into account the fact that the workforce of the future of human rights and law enforcement are important values that characterize the attitude of a prospective employee to his work, namely patriotism, dignity and honor, loyalty to the Motherland, courage, bravery and courage.

Key words: motivation, value, axiology, law enforcement, law enforcement.

Постановка проблеми. У контексті нашого дослідження необхідно більш детально та обґрунтовано підійти до визначення словосполучення «мотиваційно-ціннісне» регулювання правоохоронної діяльності. Адже саме тут прихований зміст, за допомогою якого можна надати інтерпретаційне тлумачення понять «мотивація» і «цінність» та визначити ступінь впливу на регулювання правоохоронної діяльності, а також на систему правоохоронних та правозахисних органів України. Під мотивацією слід розуміти певний